

**Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı: 7, 2021 Güz,
e-ISSN: 2651-4605**

Küçükdağ, Y. ve Temel, E. (2021). Osmanlı Aksaray'ında tekke ve zaviyeler (XVIII-XIX. yüzyıllar). *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (7), 109-127.

Makale Geliş Tarihi: 18.09.2021

Makale Kabul Tarihi: 22.10.2021

OSMANLI AKSARAY'INDA TEKKE VE ZAVİYELER (XVIII-XIX. YÜZYILLAR)

Yusuf KÜÇÜKDAĞ*

Eşref TEMEL**

Öz

İç Anadolu'nun en eski Türk-İslam kültür merkezlerinden biri olan Aksaray şehrinde Danişmentliler, Karamanoğulları ve Osmanlıların hâkimiyet dönemlerinde birçok tekke ve zaviye inşa edilmiş, bunların 15'i inceleme dönemi olan XVIII. ve XIX. yüzyıla kadar varlığını muhafaza etmiştir. Bu çalışmada zikredilen zaman diliminde Aksaray'daki, İslam dininin ve tasavvufunun talim, tatbik ve yayma merkezi olan, tekke ve zaviyelerde hangi tarikatların gereklerine göre bir yaşantı takip edildiği sorgulanmıştır. Araştırmada başta Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'ndeki Hurufât Defterleri olmak üzere Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde bulunan konuyla ilgili belgeler ve Aksaray'a dair yayımlanan araştırma eserlerden yararlanılmıştır. Sonuçta birçok tekkenin XVIII. ve XIX. yüzyılda da işler vaziyette olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Aksaray, Hurufât Defterleri, Vakıf, Tarikat, Tasavvuf.

* Prof. Dr., KTO Karatay Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü, yusuf.kucukdag@karatay.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8360-3127.

** Dr. Öğr. Üyesi, Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, srftml@artvin.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7411-4922.

**Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı: 7, 2021 Güz,
e-ISSN: 2651-4605**

Küçükdağ, Y. ve Temel, E. (2021). Osmanlı Aksaray'ında tekke ve zaviyeler (XVIII-XIX. yüzyıllar). *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (7), 109-127.

Tekkes and Zawias in the Ottoman Aksaray (18th-19th Centuries)

Abstract

Numerous tekkes and zawias were built during the reign of the Danishmends, Karamanids and the Ottomans in the province of Aksaray, which was one of the oldest centers of Turkish-Islamic culture in the Central Anatolia and fifteen of those had survived until the XVIIIth and XIXth centuries that is the case of this research. In this study, it was interrogated that which religious orders' traditions were followed in tekkes and zawias that were the cores of training, practice, and dissemination of the religion of Islam, and Sufism in the aforementioned timeframe in the province of Aksaray. In the research, especially the Hurufât Books in the Archives of the Directorate General of Foundations, documents related to the subject in the Ottoman Archives of the Directorate of State Archives and studies published on Aksaray were used. As a result, it was determined that many tekkes were still in operation in the XVIIIth and XIXth centuries.

Keywords: Aksaray, Hurufât Books, Waqf, Religious Order, Sufism.

Küçükdağ, Y. ve Temel, E. (2021). Osmanlı Aksaray'ında tekke ve zaviyeler (XVIII-XIX. yüzyıllar). *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (7), 109-127.

Giriş

Hititler döneminde (MÖ 1650-1200) mevcut olan Aksaray, zamanla yıkıldığından Kapadokya Kralı Archelaos (ö. 17) tarafından tekrar kurulmuş, bunun için Archelais adı verilmiştir. Türkiye Selçuklularının eline geçince II. İzzeddin Kılıcarıslan (1155-1192) bir saray yaptırdıktan sonra buraya Aksaray denmiştir. Aynı Sultan, bu idari birimi dinî, ticari ve sosyal yapılarla donatarak (Şahin, 1989, s. 291) önemli bir Türk-İslam kültür merkezi hâline getirmiştir. Şehrin bu durumunu göz önüne alan C. Cahen, Selçukluların Aksaray'ı örnek bir Müslüman şehri olarak inşa ettiklerine vurgu yapmıştır (Cahen, 1984, s. 206).

Günümüzde “*tekke*” olarak ifade edilen, Osmanlı dönemi metinlerinde “*tekye*” şeklinde yazılan bu kelime, farklı zamanlarda ve değişik coğrafyalarda “*zâviye, hânkah, dergâh, ribât, âsitane, buk'a, imaret, savmaa*” gibi isimlerle anılmıştır. Tarikatın merkez tekkesine âsitane, küçüklerine ise zâviye adı verilmiştir. Şehirlerde ve kervan yolları üzerinde inşa edilen tekkelerde tasavvufi eğitimin yanında han, imaret ve kervansarayların gördüğü hizmet de verilmiştir. Şehir merkezindeki tekkelerde faaliyetler, toplumun manevi ve ahlaki açıdan eğitilmesine yönelik esaslar üzerinde yoğunlaşmış, insanların fikren ve bedenlen yükselerek ahlaki olgunluğa erişmesi hedeflenmiştir. İslam fetihleriyle birlikte üç kıtaya yayılan tekkelerde çoğu zaman müstakil bir yapı olarak hizmet verirken bazen birçok üniteyi barındıran külliyelerin içinde yer almıştır.

Tekkeler, genellikle hükümdarlar ve üst düzey devlet adamları tarafından yaptırılmıştır. Yöneticilerin tasavvufa bakışı, tekkelerin sayısını doğrudan etkilemiştir. Türkiye Selçuklularından önce kurulanların belli bir tarikatla bağlantısı yok iken XIII. yüzyıldan sonra inşa edilen tekkeler, belirli bir tarikatın faaliyet merkezi olarak kullanılmışlardır.

Şeyhler tarafından idare edilen tekkelerin yönetim esaslarını tasavvuf gelenekleri ile şeyhin tavrı ve ilgili tasavvuf yapısı için düzenlenen vakfiyelerdeki şartlar belirlerdi (Kara, 2011, s. 368-369).

Tekkeler, genellikle şehir ve kasabalarda zaviyeler ise sosyal hizmetler için kervanların geçtiği ıssız yollarda, düşmanı gözetlemek amacıyla sınır boylarında kurulmuştur. Bunların arazileri genellikle hükümdarlar tarafından şeyhlere temlik edilmiş, onlar da kendilerine bağlı dervişlerin desteğiyle buralara binalar yaparak hizmet vermişlerdir.

Küçükdağ, Y. ve Temel, E. (2021). Osmanlı Aksaray'ında tekke ve zaviyeler (XVIII-XIX. yüzyıllar). *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (7), 109-127.

Genellikle bu binaların çevresine gelip yerleşenler avarız vergilerinden muaf olmuşlardır (Barkan, 1942, s. 279-304). Tahsis edilen vakıfların gelirleriyle gelip geçen yolcuların yeme ve barınma ihtiyaçları buralarda ücretsiz olarak karşılanmıştır. Büyük bir kısmı kerpiç olduğu için bu binaların çoğu günümüze kadar gelememiştir (Küçükdağ, 2005, s. 367, 379).

Anadolu'da XII. yüzyıldan itibaren yayılmaya başlayan tekke ve zaviyelerde eğitim-öğretim faaliyetleri de yürütülmüş, böylelikle bu topraklarda Türk-İslam kültürü yüzyıllarca yaşatılmıştır. Bir zihin, ahlak ve beden eğitimi yeri olarak kullanılan tekkelerde, aydın ve hoşgörülü insanlar yetişmiş ancak medreseler gibi zamanla tekke ve zaviyeler de bozulmuş, Osmanlı Devleti'nin sonlarına doğru asli özelliklerini kaybettiği ileri sürülerek Cumhuriyet döneminde yürürlüğe giren 677 sayılı Kanun ile 30 Kasım 1925'te hemen tamamı kapatılmıştır.

Osmanlı Döneminde Aksaray Şehri Tekke ve Zaviyeleri (XVIII-XIX. Yüzyıl)

Anadolu'nun önemli tasavvuf merkezlerinden biri olan Aksaray'da Türkiye Selçuklularından itibaren çok sayıda tekke ve zaviye inşa edilmiş (Uzluk, 1958, s. 58; Coşkun, 1996, s. 178; Konyalı, 1974a, s. 1387, 1397-1400, 1408 b; Yörük, 2019, s. 246-252); bunlardan bir kısmı XVIII. yüzyıla ulaşmıştır. Bu makalede XVIII ve XIX. yüzyıllarda Aksaray şehir merkezinde bulunan tekke ve zaviyeler, belgeler ışığında incelenecektir.

1. Ahi Sinan/Fukkâ'i Zaviyesi

Fatih (1444-1446, 1451-1481) ve II. Bayezid (1481-1512) dönemleriyle XVI. yüzyıl başlarındaki vakıf tahrirlerinde Fukkâ'i olarak da gösterilen Aksaray'daki Ahi Sinan Zaviyesi (Uzluk, 1958; Coşkun, 1996, s. 60; 387 Numaralı Muhasebe, 1996, s. 91, 136) 1584 tarihli *Tahrir Defteri*'nde "*Ahi Sinan Zaviyesi demekle marufdur*" notu da düşülmüştür (Yörük, 2019, s. 249-250, 259). 1115/1703'te Ahi Sinan Zaviyesi'nde zaviyedar olan Ahi vefat ettiğinden bu görev orada kalan salih dervişlerden Hasan ve Ali'ye tevcih edilmiştir (BOA, C.EV. 61/2669). Bundan sonra zaviye hakkında başka bir kayıt şimdilik tespit edilememiştir. Bu durumda

Küçükdağ, Y. ve Temel, E. (2021). Osmanlı Aksaray’ında tekke ve zaviyeler (XVIII-XIX. yüzyıllar). *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (7), 109-127.

adı geçen tasavvuf yapısının XVIII. yüzyılın ilk yarısında yıkıldığı söylenebilir.

2. Ahi Süleyman Zaviyesi

Ahi Süleyman tarafından XV. yüzyıl sonlarında yaptırıldığı için banisinin adıyla anılan zaviyeye aynı zat kendi mülkü olan araziler ile bina ettirdiği sebil ve kervansarayı vakfetmiş, mütevelliliğini de kendi üzerine almıştır (387 Numaralı Muhâsebe, 1996, s. 137; Yörük, 2019, s. 248-249). Zaviyeye XVII. ve XVIII. yüzyıllarda vâkıfın koyduğu şart üzere evladından olanlar müteveli ve zaviyedar olarak atanmışlardır (VGMA, HRF.d. 1134:4; VGMA, HRF.d. 530: 15). Ayrıca Ahi Süleyman Vakfının 1843-1846 yılları arasındaki gelir-giderlerini gösteren muhasebe kaydı da bulunmaktadır (BOA, EV.d. 9580: 176a). Bu bilgilerden hareketle zaviyenin XIX. yüzyılın ortalarında faal olduğunu söylemek mümkündür. Ancak bu zaviye günümüzde mevcut değildir (Erdal, 2014, s. 479).

3. Ali Gaznevî Zaviyesi

Ali Gaznevî Zaviyesi, aynı adla anılan Şeyh Gaznevî Mahallesi’ndeki türbenin yanında idi (Yörük, 2019, s. 248-249). Fatih dönemi vakıf tahrirlerinde isminin ve vakıflarının geçtiğine bakılırsa, Karamanoğulları devrinde yapıldığı tahmin edilebilir. Bu tarikat yapısı 1476’da tamire muhtaç durumda idi (Uzluk, 1958, s. 59). XIX. yüzyılda bile ayakta olduğuna bakılırsa XV. yüzyılın sonlarında tamir edilmiş olmalıdır.

Pir Alî-yi Aksarayî diye de tanınan Ali Gaznevî (ö. 1528), Hacı Bayram Velî’nin müridi olarak Ankara’da “*ledün*” ilmini tamamladıktan sonra Aksaray’a gelmiş, burada Bayrâmî Tarikatı’nı yaymış, bu tarikatın kutublarından biri olarak ün salmıştır. Bunun için Evliya Çelebi, Şeyh Gaznevî Sultan kabrini Aksaray’ın ziyaretgâhları arasında zikretmiştir (Evliya Çelebi, 1314, s. 195). Buna göre adı geçen tasavvuf yapısı, XVII. yüzyılda Aksaray’da Bayrâmî Tarikatı’nın merkezlerinden biri durumunda idi (Bayram, 2008, s. 193).

Ali Gaznevî Zaviyesi, XVI. yüzyıl başlarında faal idi (387 Numaralı Muhâsebe, 1996, s. 136) 1039/1629 tarihli zaviyedar atamaları XVII. yüzyılda da ayakta olduğuna işaret etmektedir. *Hurufât Defterleri*’nde Şeyh Gaznevî Zaviyesi ile ilgili 11 kayıt mevcut olup ilki

Küçükdağ, Y. ve Temel, E. (2021). Osmanlı Aksaray'ında tekke ve zaviyeler (XVIII-XIX. yüzyıllar). *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (7), 109-127.

1103/1691 (VGMA, HRF.d. 1134: 4), sonuncusu ise 1220/1805 tarihlidir (VGMA, HRF.d. 532: 149).

XV. ve XVI. yüzyıl vakıf tahrirlerinde Şeyh Gaznevî Mescidi hakkında herhangi bir bilgi yok iken *Hurufât Defterleri*'nde birçok kez bundan bahsedilmiştir (VGMA, HRF.d. 1067: 63b). Öyle ise bu tarikat yapısı, zaviye, türbe ve mescit bölümlerinden meydana geliyordu.

Ali Gaznevî Zaviyesi, XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Bektaşîlerin elinde idi. 1190/1776 tarihli bir belgeye göre Şeyh Gaznevî Zaviyesi'nin mütevellisi ve zaviyedarı olan Mustafa, levendat eşkıyasıyla iş birliği yapmış, devlet güçleriyle girdiği çatışmada öldürülmüştür. Bunun üzerine zikredilen görevler, bu sırada Hacı Bektaş Veli Âsitanesi'nin şeyhi olan Abdüllatif'in arzıyla Derviş Seyyid Mehmed Erzade'ye verilmiştir (VGMA, HRF.d. 1064: 32a).

Muhtemelen Bektaşîliğin 1826'da kaldırılmasına kadar bu tarikata mensup şeyhlerin elinde kalan Şeyh Gaznevî Zaviyesi Vakfının 1843-1851 yılları arasındaki gelir-giderlerini gösteren muhasebe kaydı vardır (BOA, EV.d. 9580: 175a). Ayrıca vakfa 1279/1862 tarihli müteveli tayini (BOA, EV.d. 17608: 1) bu zaviyenin XIX. yüzyılın ikinci yarısında faal olduğunu göstermektedir. Daha sonra ortadan kalkan zaviyenin yerinde XX. yüzyılın ortalarında bir ev yaptırılmıştır (Konyalı, 1974a, s. 1389).

4. Eşekli Baba Zaviyesi

Aksaray Paşacık Mahallesi'nde bulunan Eşekli Baba Zaviyesi (VGMA, HRF. d. 1055: 35; 1064: 31b-32a) hakkında XV ve XVI. yüzyıllarda yapılan vakıf tahrirlerinde herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Evliya Çelebi, Aksaray ziyaretgâhları arasında Hımarlı Dede Sultan'ı da zikretmiş, onun Hacı Bayram Velî'nin halifelerinden olduğunu ve Ankara'da "*ledün ilmini*" tamamladıktan sonra Aksaray'a gidip Bayramî Tarikatı'nın öncüleri arasında yer aldığını vurgulamıştır (Evliya Çelebi, 1314, s. 194-195). Hacı Bayram Velî'nin XV. yüzyıl ortalarına kadar yaşadığı bilinmektedir (Azamat, 1996, s. 442). Bu durumda Hımarlı/Eşekli Baba, Aksaray'da Bayramîliği XV. yüzyılın ikinci yarısında yaymış, onun takipçilerinden olan Devlet Paşa Hatun, Merkeblü Baba adına bir zaviye yaptırmıştır (387 Numaralı Muhâsebe, 1996, s. 131, 137; Yörük, 2019, s. 249). Vakıf tahrirlerinde Aksaray merkezindeki yeri konusunda bilgi verilmeyen bu zaviyeden önce

Küçükdağ, Y. ve Temel, E. (2021). Osmanlı Aksaray'ında tekke ve zaviyeler (XVIII-XIX. yüzyıllar). *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (7), 109-127.

Hasandağı Nahiyesi'nin Danişmendlü Köyü'nde Devlet ve İzzet Hatun diğer deyişle Merkeblü Baba Zaviyesi inşa edilmiştir. Buna göre Aksaray ve çevresinde Himarlı, Eşekli ya da Merkepli Baba diye anılan iki adet zaviyenin bulunduğu, bunlardan birinin bu çalışma kapsamında Aksaray'ın Paşacık Mahallesi'nde diğerinin ise Hasandağı'nda olduğu anlaşılmaktadır. Bu bilgilerden hareketle Eşekli Baba Zaviyesi'nin ilk olarak Hasandağı'nda kurulduğu, muhtemelen XVII. yüzyılda Aksaray merkezinde aynı adla başka bir zaviye daha ihdas edildiği söylenebilir.

Aksaray Şehir merkezindeki Eşekli Baba Zaviyesi ile ilgili *Hurufât Defterleri*'ndeki kaydın tarihi yukarıda da belirtildiği gibi 1129/1715'tir. Buna göre Eşekli Baba Zaviyesi'nin zaviyedarı olan Derviş Murat vefat etmiş, yerine Şeyh Hasan getirilmiştir (VGMA, HRF.d. 1067: 62b). Bu zaviyeye 1800 yılına kadar zaviyedar atamaları yapılmıştır (VGMA, HRF.d. 531: 125). Merkebli Baba Vakfı'nın 1843 yılı gelir-giderini gösteren muhasebe kaydı mevcuttur (BOA, EV.d. 9580: 178a). Ayrıca vakfın mütevellisininin 1862 tarihli tevliyet kaydı da bulunmaktadır (BOA, EV.d. 17608: 2). Bundan hareketle şu anda yeri bile bilinmeyen zaviyenin XIX. yüzyılın ikinci yarısında hâlâ ayakta olduğunu söylemek mümkündür.

5. Fahriyye Mevlevihanesi

Mevlevilerin Aksaray'la ilişkileri Ulu Arif elebi'nin (ö. 1319) postnişinliği döneminde (1342-1351) başlar (Eflâkî, 1973, s. 320). Bununla birlikte XIV. yüzyılın ilk yarısında Aksaray'da Mevlevihane bulunmamaktadır. Deveciyan Mahallesi'nde yer alan Fahriyye Mevlevihanesi, Fatih döneminde mevcut fakat kapalı (Uzluk, 1958, s. 58) olduğuna göre muhtemelen XV. yüzyılın ilk yarısında Fahr Tabib adlı bir hayırsever tarafından yaptırılmıştır (Uzluk, 1958, s. 58). XV ve XVI. yüzyıllarda yapılan vakıf tahrirlerinde faal olduğuna işaret edilmektedir (Yörük, 2019, s. 248). Fatih'in yaptırdığı vakıf tahririnde Mevlâna soyundan Mübarekşah kızı Nefise Hatun'un türbesiyle Fahr Tabib Mescidi'nin vakıfları da tespit edilmiştir. Birbirine yakın bu üç yapının vakıfları ayrıdır (Uzluk, 1958, s. 58). Mevlevihane ile Nefise Hatun vakıflarını bu sırada Mehmed elebi tasarruf etmektedir. Mevlevihane, muhtemelen Fahr Tabib Mescidi ve Nefise Hatun Türbesi'yle bir bütün oluşturuyordu. Mevlevihane, mescit ve türbenin XVI. yüzyılda ayakta olduğu bilinmektedir (Yörük, 2019, s. 231, 248, 255). Ancak XVIII.

Küçükdağ, Y. ve Temel, E. (2021). Osmanlı Aksaray'ında tekke ve zaviyeler (XVIII-XIX. yüzyıllar). *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (7), 109-127.

yüzyılda çalışıp çalışmadığı tam olarak bilinemese de binasının ayakta olduğu Hindî Derviş Murat Tekkesi Vakfiyesi'nde geçen “*Demirkapı yakınlarında Mevlevihâne*” şeklindeki bilgiden anlaşılmaktadır (VGMA, HZN. MH. d. 450: 23; Erdal, 2014, s. 486).

Celâliye evkafına ait R. 1330/1915 tarihli bir aşar kaydı (Mevlâna Müzesi Arşivi, 91), bu tarikat yapısının XX. yüzyılın başlarında bile ayakta olduğuna işaret etmektedir.

6. Hacı İsa Tekkesi

Hacı İsa Tekkesi'nin XV ve XVI. yüzyıllarda yapılan vakıf tahrirlerinde ve Evliya Çelebi'nin *Seyahatname*'sinde adı geçmemektedir. Banisi hakkında da bir bilgi yoktur. Muhtemelen XVII. yüzyılın ortalarında inşa edilmiştir. 1113/1701 tarihli *Hurufât* kaydında tekkenin uzun zamandır atıl kaldığından dolayı harap olduğunun belirtilmesi (VGMA, HRF.d. 1134, s.6) buna işaret etmektedir. Bununla birlikte 1120/1709 ve 1131/1719 tarihli *Hurufâtlar*'a göre tekkeniğin atamaları yapılmıştır (VGMA, HRF.d. 1067: 60b, 63b). Bu bilgi, 1702'den hemen sonra onarıldığını göstermektedir.

Hacı İsa Zaviyesi'nin 1843 yılı vakıf gelir-giderini gösteren muhasebe kaydının bulunduğuna bakılırsa (BOA, EV.d. 9580: 177b) günümüzde mevcut olmayan bu zaviye XIX. yüzyılın ortalarında hâlâ ayakta idi.

7. Hırkalı Sultan Zaviyesi

Hırkalı Sultan Zaviyesi'nden XV. ve XVI. yüzyıllarda yapılan vakıf tahrirlerinde bahsedilmemiştir. Muhtemelen XVII. yüzyılda inşa edilmiştir. Banisi hakkında bir bilgi yoktur. Konyalı, Cavlaki Mahallesi'nin sonunda Ervah Kabristanı'nın yol aşırı karşısında bulunan Hırkalı Sultan Türbesi'nin Danişmendliler tarafından inşa edildiğini, kubbesinin tuğla ile örüldüğünü, türbeye kible tarafındaki bir mescitten girildiğini iddia etmektedir (Konyalı, 1974b, s. 1462-1463). Buna göre türbe ve mescidin XII. yüzyılın ikinci yarısında inşa edildiği söylenebilir. Zaviye ise mescit ve türbenin bitişiğine sonradan yaptırılmış olmalıdır. *Hurufât Defterleri*'ndeki 1104/1692 tarihli ilk kayda göre Sebilhane/Çolaki Mahallesi'nde Hırkalı Sultan Mescidi bulunuyordu (VGMA, HRF.d. 1134: 4, 8; 1067: vr. 646; 1073: 48). Bu berat özeti,

Küçükdağ, Y. ve Temel, E. (2021). Osmanlı Aksaray'ında tekke ve zaviyeler (XVIII-XIX. yüzyıllar). *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (7), 109-127.

Konyalı'nın mescidin yeri ve varlığı ile ilgili tespitlerini doğrular niteliktedir. Belgelerde zaviyenin de Sebil/Çolaki Mahallesi'nde olduğuna dair verilen bilgiler (VGMA, HRF.d. 1064: vr. 32a) Hırkalı Sultan Zaviyesi'nin aynı adla anılan türbe ve mescidin bitişiğinde yer aldığını göstermektedir. Bu tasavvuf yapısıyla ilgili son kaydın tarihi ise 1230/1813'tür (VGMA, HRF.d. 534: 162). *Hurufât Defterleri*'nde zaviye ve mescide yapılan mütevellî, zaviyedar, imam ve müezzin atamalarıyla ilgili 24 kayıt bulunmakta olup zaviyedarlık ve mütevellilik evlada meşrutadır (VGMA, HRF.d. 1073: 51).

Hırkalı Sultan Vakfı'nın 1843-1851 yılları arasındaki gelir-giderlerini gösteren muhasebe kaydı mevcuttur (BOA, EV.d. 9580: 172a). Ayrıca vakıf mütevellisinin 1862 tarihli tevliyet kaydı bulunmaktadır (BOA, EV.d. 17608: 2). Öyle ise şu anda ayakta olmayan zaviye, XIX. yüzyılın ikinci yarısında işler durumunda idi.

8. Hindî Derviş Murat Tekkesi/Hânkah-ı Cedîd

Hindî Derviş Murat Tekkesi, Hind asıllı dervişler için inşa edilmiş bir tasavvuf yapısıydı. Deveciyan Mahallesi'ndeki adı geçen binaya banisinden dolayı Hindî Derviş Murat Tekkesi denmiş, belgelerde ayrıca "*Hânkah-ı Cedîd*" olarak da geçmiştir. Derviş Murat, 10 Safer 1119/13 Mayıs 1707'de düzenlediği vakfiyede bu tekkede kalan Şeyh Şihabüddin Sühreverdî Tarikatı'na mensup dervişlere Timur Kapu yakınında Mevlevihane'nin bitişiğinde bulunan altlı üstlü dört hücreli binayı vakfettiği belirtilmiştir. Ayrıca tekkenin vakfına kimin şeyh ve mütevellî olarak atanacağı vakfiyede belirtilmiştir. Buna göre Derviş Murat hayatta iken kendisi zaviyenin şeyhi ve mütevellisi olacak, öldükten sonra bu görevler, Abdülkadir Geylanî'ye müntesip Şeyh Şihabüddin Sühreverdî Tarikatı'ndan salih ve dindar bir dervişe verilecekti (VGMA, HZN.MH.d. 450: 23-24). İkinci vakfiyesinin tarihi 10 Şevval 1196/18 Eylül 1782'dir. Bu vakfiyede zaviyenin mutfağına yemek pişirilmesi için kap kakak vakfedilmiştir (VGMA, HZN. MH. d. 450: 27).

1127/1715 tarihli *Hurufât* kaydına göre Yeni Tekke adı da verilen bu tarikat yapısının ilk zaviyedarı Hindî Derviş Murat vefat etmiş, yerine vakfiyedeki şartlar doğrultusunda Sühreverdî Tarikatı'ndan salih ve dindar

Küçükdağ, Y. ve Temel, E. (2021). Osmanlı Aksaray’ında tekke ve zaviyeler (XVIII-XIX. yüzyıllar). *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (7), 109-127.

biri olduğu anlaşılan Şeyh Hasan getirilmiştir¹. Bu durumda Hindî Derviş Murat Tekkesi’ne ait vakfiyenin tescil tarihi 1707’dir. Tekkeye yapılan zaviyedar ya da tekkenişin atamaları hakkında 1191/1777 tarihine kadar yedi berat özeti kaydı bulunmaktadır.

Hindî Derviş Murat Tekkesi, 1136/1723 tarihinde harap durumda idi. 1143/1730’da Derviş Yusuf Hindî tamir ettirdiği için buraya şeyh olarak tayin edilmiştir (VGMA, HRF. d. 1137, s. 53; 1073, s. 42). Bu tekke, ilerleyen yıllarda bitişiğindeki Eşekli Baba Zaviyesi’ne ilhak edilmiştir (VGMA, HRF. d. 1067, s. 656).

9. Hüsameddin ve Halil Ağa Zaviyesi

Hüsameddin Zaviyesi’nden XV. ve XVI. yüzyıllarda yapılan vakıf tahrirlerinde söz edilmemiştir. XVII. yüzyılda Aksaray’da Sebil Mahallesi’nde gösterilen Halil Ağa Zaviyesi ise XVI. yüzyıl başlarında “*İmâret-i Halil Ağa*” olarak geçmektedir (387 Numaralı Muhâsebe, 1996, s. 136). Muharrem 1111/Haziran 1699 tarihli bir berat özetinde Hüsameddin Zaviyesi olarak adı geçen tarikat yapısı (VGMA, HRF. d. 1140, s. 52) Zilhicce 1202/Kasım 1788’de “*Hüsameddin ve Halil Ağa Zaviyesi*” şeklinde kaydedilmiştir (VGMA, HRF. d. 1060: 136). Bu berat özetleri tahlil edildiğinde öncelikle Hüsameddin Zaviyesi’nin muhtemelen XVII. yüzyılın son çeyreğinde Halil Ağa İmâret-i’nin bitişiğinde inşa edilmiş, XVIII. yüzyılın son çeyreğinde birleştirilerek zaviyeye iki baninin adı verilmiştir.

Şu anda ayakta olmayan Hüsameddin ve Halil Ağa Zaviyesi’nin 1843-1848 yılları arasındaki vakıf gelir-giderlerini gösteren muhasebe

¹ Aksaray’da Hind asıllı tarikat erbabına tahsis edilmiş ikinci bir tekke bulunuyordu. Bunu yine Hindistan kökenli Şeyh Şihabüddin Sühreverdî dervişlerinden Mehmed oğlu Hunûdî Derviş Hacı İbrahim inşa ettirmiştir. Vakfiyesine göre tekkenin; bir tarafında Saray Meydanı, bir tarafında mescit, bir tarafında Bezirhane ve bir tarafında yol olduğu, Mehmed oğlu İbrahim, hayatta iken zaviyenin şeyhi ve mütevellisinin kendisi olacağı, öldükten sonra Hindî taifesinden birisinin vaktin hâkimi tarafından tekkeye şeyh ve müteveli seçileceği, böyle birisi bulunmazsa bu iş adı geçen tekkede kalan dervişlerden birisine verileceği belirtilmiştir (Konyalı, 1974a, s. 1390, 1405). Ancak ne *Hurufât Defterleri*’nde ne de diğer belgelerde Konyalı’nın bahsettiği bu zaviye ile ilgili herhangi bir kayda şimdilik rastlanmamıştır.

Küçükdağ, Y. ve Temel, E. (2021). Osmanlı Aksaray'ında tekke ve zaviyeler (XVIII-XIX. yüzyıllar). *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (7), 109-127.

kaydı mevcuttur (BOA, EV.d. 9580: 174a). Ayrıca vakıf mütevellisinin 1862 tarihli tevliyet kaydı bulunmaktadır. Ancak bu belgede Hüsameddin Vakfı ile Halil Ağa Vakfı ayrı ayrı belirtilmiştir (BOA, EV.d. 17608: 1,2). Bu bilgi, zaviyenin XIX. yüzyılın ikinci yarısında hâlâ ayakta olduğuna işaret etmektedir.

10. Marziyye Hatun Zaviyesi

Muhtemelen XVII. yüzyılda Marziyye Hatun tarafından inşa ettirilen, bunun için kendi adıyla anılan zaviyeye (VGMA, HRF.d. 1134, s. 4) müteveli ve zaviyedar atamalarına dair 26 kayıt bulunmaktadır. Bu belgeler arasında zaviyenin hangi mahallede olduğu konusunda herhangi bir malumat yoktur. 1126/1714 tarihli bir belgede zaviyenin gelirinin az ve bu tarihte mutasarrıfı olan Mehmed'in görevini devredeceği bir kardeşi olmadığı belirtilmiştir. Bunu fırsat bilen Şeyh Çoban Zaviyesi'nin mutasarrıfı Mahmud, bu görevi zorla kendi üzerine almaya çalışmış ancak onun bu girişimi engellenmiştir (VGMA, HRF.d. 1067, vr.62a). Bundan başka birçok vakıf kurumunda rutin olarak karşılaşılan mutasarrıflığın haksız olarak bir başkasının eline geçtiğine dair kayıtlara bu zaviyede de rastlamak mümkündür (VGMA, HRF.d. 1055: 33). Bu tarikat yapısı ile ilgili son *Hurufât* kaydının tarihi 1245/1829'dur (VGMA, HRF.d. 535, s. 122).

Marziyye Hatun Vakfı'nın 1843-1846 yılları arasındaki gelir-giderlerini gösteren muhasebe (BOA, EV.d. 9580: 173b) ve 1862 tarihli tevliyet kayıtları bulunmaktadır (BOA, EV.d. 17608: 2). Bu bilgilerden hareketle zaviyenin XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar ayakta olduğu, bundan sonra ortadan kalktığı ileri sürülebilir.

11. Melik Mahmud Gazi/Şeyh Hamid-i Velî/Baba Yusuf Hakîkî Hânkahı

Melik Mahmud Gazi Hânkahı, Şeyh Hamid Mahallesi'nde Yusuf Hakîkî Türbesi yanındadır. Konyalı'ya göre bu yapıya adını veren Danışmendli hükümdarlarından Nizâmeddin Yağlıbasan'ın oğlu Muzafferüddin Melik Mahmud Gazi'dir (Konyalı, 1974a, s. 1400-1404). Bu durumda hânkah, en geç XII. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiş olmalıdır.

Küçükdağ, Y. ve Temel, E. (2021). Osmanlı Aksaray'ında tekke ve zaviyeler (XVIII-XIX. yüzyıllar). *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (7), 109-127.

Bu tarikat yapısından başka Akasaray'da Şeyh Hamid Veli Mahallesi'nde Melik Mahmud Gazi Camii (VGMA, HRF.d. 1067: 59b, 60a) de bulunuyordu. Hânkah, cami ve sonradan ilâve edilen türbe ile birlikte büyük bir yapı idi. Bunlar, Fatih döneminde Şeyh Hamid-i Veli'nin oğlu Baba Yusuf Hakîkî'nin (Uzluk, 1958, s. 58), II. Bayezid zamanında ise Baba Yusuf'un oğlu Evhadüddin'in tasarrufunda idi (Coşkun, 1996, s. 176).

Melik Mahmud Gazi Hânkahı, XVI. yüzyılda faal bir tarikat yapısıydı (378 Numaralı Muhâsebe, 1996, s. 135). XVII. yüzyılın başlarında Şeyh Hamid Veli Hânkahı adını almıştır. Bir bağın vakfa bağışlanması ile ilgili 1038/1628 tarihli bir hüküm bulunmaktadır (Özdil vd. 2014, s. 123). XVIII. yüzyılda değişik görevlere düzenli atamalar yapılmıştır (BOA, C. EV. 5364, 24651, 6549, 8109). *Hurufât Defterleri*'nde Şeyh Hamid Veli, Baba Yusuf Hakîkî ve Melik Mahmud Gazi Hânkahı Vakfı ile ilgili 83 kayıt mevcut olup ilki 1103/1691 (VGMA, HRF.d. 1134, s. 4), sonuncusu ise 1231/1816 tarihlidir (VGMA, HRF.d. 534, s. 166). XV ve XVI. yüzyıl vakıf tahrirlerinde Şeyh Hamid-i Veli oğlu Şeyh Baba Yusuf Hakîkî Zaviyesi hakkında herhangi bir bilgi yok iken *Hurufât Defterleri*'nde adı geçen yapıdan bahsedilmiştir (VGMA, HRF.d. 1134, s. 4). Bu şekilde zikredilmesinin nedeni, Melik Mahmud Gazi Hânkahı'nın tasarrufunun Şeyh Baba Yusuf'ta olması, bundan sonra onun adıyla da anılmasıdır (VGMA, HRF.d. 1067: 59a). Vakfa ait mezzalar ve başka kira gelirleri bulunmaktadır (VGMA, HRF.d. 1134, s. 4). 1180/1766'da Şeyh Hamid Veli Vakfı idarecileri ile bu mahallede oturan kişiler cami, türbe, tekke ve abdesthanesinin tamirini gerçekleştiriyorlar, bunun karşılığında mahallenin avarız ve tekalif-i örfiyyesinden muaf tutuluyorlardı (BOA, C.EV. 43/2139). Hânkah taş ve tuğla malzemeden inşa edildiği (Fotoğraf :1) ve düzenli bakımı yapıldığı için günümüze kadar gelmiştir. 2009'da başlanan restorasyonu devam etmektedir (Fotoğraf: 2).

XVIII. yüzyılda faal bir tarikat yapısı olan Melik Mahmud Gazi Hânkahı 1185/1771 tarihli bir belgeye göre Celvetîlerin elindeydi (BOA, C.EV. 40/1976). Burada bir şeyh ve dokuz nefer sofi kalıyordu (VGMA, HRF.d. 1067: 62b). Vakfın idaresinin kimde olacağı konusunda çok sık sorun yaşanmıştır (VGMA, HRF.d. 1143, s. 55). 1154/1741'de Yahya oğlu Mehmed, aslında tek elden idare edilen Melik Mahmud Gazi Hânkahı'nın tevliyet ve meşihati ile Şeyh Hamid Veli Vakfı'nın tevliyet görevlerini bir şekilde ayırıştırarak es-Seyyid eş-Şeyh Hafız Mehmed üzerinden almış,

Küçükdağ, Y. ve Temel, E. (2021). Osmanlı Aksaray'ında tekke ve zaviyeler (XVIII-XIX. yüzyıllar). *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (7), 109-127.

ardından bu görevi oğlu Süleyman'a devretmiştir. Ancak bu durum fark edilince anılan görev, önceki sahibine iade edilmiştir (VGMA, HRF.d. 1073: 53). Bu problemler daha sonraki yıllarda da devam etmiştir (VGMA, HRF.d. 1055, s. 29). Şeyh Hamid Veli ve Baba Yusuf Hakikî Vakfının tevliyeti ile Melik Mahmud Gazi Hânkahı Vakfının meşihati aslında tek kişinin elinde iken yukarıda belirtilen sorunların tekrar meydana gelmemesi için vakfın adı 1187/1773'te "*Şeyh Hamid Velî ve Baba Yusuf Hakikî ve Melik Mahmud Gazi Hânkahı Vakfı*" olarak birlikte zikredilmiştir (VGMA, HRF.d. 1059: 189).

Melik Mahmud Gazi Hânkahı Vakfının 1843-1850 yılları arasındaki gelir-giderleri muhasebe kaydında bulunmaktadır (BOA, EV.d. 9580: 172a). Ayrıca vakıf mütevellisinin 1862 tarihli tevliyet kaydı da mevcuttur (BOA, EV.d. 17608: 1, 2). Ancak bu belgede Melik Mahmud Gazi Hânkahı Vakfı ile Şeyh Hamid Veli Vakfı ayrı ayrı belirtilmiştir. Öyle anlaşılıyor ki bu tarikat yapısı, XIX. yüzyılın ikinci yarısında faal idi.

12. Nakkaşiyye Zaviyesi

Fatih dönemi vakıf tahrirlerinde ismi ve vakıfları geçen Nakkaşiyye Zaviyesi, padişah beratı ile Baba Hamid tasarrufuna verilmiştir (Uzluk, 1958, s. 59). Karamanoğulları zamanında yapıldığı tahmin edilen zaviyenin bir de mescidi bulunuyordu. XVI. yüzyılda faal olan (387 Numaralı Muhâsebe, 1996, s. 136) Nakkaş Mahallesi'ndeki bu yapılar, günümüze kadar gelmemiştir (Konyalı, 1974a, s. 1404). *Hurufât Defterleri*'nde Nakkaşiyye Zaviyesi'nin müteveli ve zaviyedar atamalarına dair altı kayıt vardır. Bunlardan ilki 1114/1702 (VGMA, HRF.d. 1134, s. 6), sonuncusu ise 1214/1799 tarihlidir (VGMA, HRF.d. 531, s. 124).

Nakkaşiyye Zaviyesi Vakfının 1843 yılına ait gelir-giderini gösteren muhasebe (BOA, EV.d. 9580: 172a) ve vakıf mütevellisinin 1862 tarihli tevliyet kayıtları bulunmaktadır (BOA, EV.d. 17608, s. 1). Bu durumda zaviye, XIX. yüzyılın ikinci yarısında hâlâ işler vaziyette idi.

13. Şeyh Cemaleddin/Ahi Cemaleddin Zaviyesi

Belgelerde bazen Ahi Cemaleddin olarak da geçen Şeyh Cemaleddin Zaviyesi, Karamanoğlu İbrahim Bey zamanında yaptırılmıştır. Banisi, Zincirli Medrese müderrislerinden Cemaleddin

Küçükdağ, Y. ve Temel, E. (2021). Osmanlı Aksaray'ında tekke ve zaviyeler (XVIII-XIX. yüzyıllar). *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (7), 109-127.

Aksarayı'dır (Konyalı, 1974a, s. 1389; Öz, 1993, s. 308; Erdal, 2014, s. 241). Günümüze kadar varlığını sürdüremeyen bu zaviye, Ervah Kabristanı'ndaki Şeyh Cemaleddin Aksarayî Türbesi'nin bitişinde idi. Sonradan Aksarayî'nin kabrinin kible tarafına taştan kubbeli iki oda yaptırılmıştır (Konyalı, 1974b, s. 1452).

Fatih döneminde faal olan Şeyh Cemaleddin Zaviyesinin (Uzluk, 1958, s. 58) vakıflarına XVIII. yüzyılda mütevellî atamaları yapılmıştır (VGMA, HRF. d. 1067 vr. 65a; 1056, vr. 76a).

Şeyh Cemaleddin Vakfının 1840-1841 yıllarındaki gelir-giderlerini gösteren bir muhasebe kaydı mevcuttur (BOA, EV.d. 11855: 5b). Ayrıca vakıf mütevellisinin 1862 tarihli tevliyet kaydı da bulunmaktadır (BOA, EV.d. 17608: 2). Bu bilgiden hareketle zaviyenin XIX. yüzyılın ikinci yarısında hâlâ ayakta olduğunu söylemek mümkündür.

14. Şeyh Kemal ve Şeyh Hasan Tekkesi

Şeyh Kemal Zaviyesinin ilk defa XV. yüzyıl başlarında yapılan vakıf tahrirlerinde yer aldığına (387 Numaralı Muhâsebe, 1996, s. 138) bakılırsa 1481'den sonra inşa edilmiştir. Konyalı'ya göre bu yapı, Şeyh Kemal Türbesi'nin yanında idi. Musluğu da bulunan türbe, Kılıcaslan Mahallesi'nde, Kale altında, Ulu Cami'nin güneydoğu taraflarında idi. Türbenin yanında bir de minareli cami bulunuyordu (Konyalı, 1974b, s. 1470). Erdal ise bu türbenin Külhani Ali Baba Türbesi'nin hemen arkasında bulunduğunu iddia etmektedir (Erdal, 2014, s. 483). Öyle ise bu tasavvuf yapısı zaviye, cami, türbe ve musluktan meydana geliyordu. XVI. yüzyıl vakıf tahrirlerinde adı geçmeyen türbeyi Evliya Çelebi, Aksaray ziyaretgâhları arasında sayar, Şeyh Kemal Sultan'ın Tarık-ı Kümeylî'nin² büyük pirllerinden biri olduğunu söyler (Evliya Çelebi, 1314, s. 194). *Hurufât Defterleri*'nde Şeyh Kemal Tekkesi ve Türbesi ile ilgili dört kayıt vardır. 1126/1714 tarihli ilk ve 1220/1805 tarihli son kayıt, Şeyh Kemal Türbesi'nde bulunan musluğu yapılan sâki atamasıyla ilgilidir (VGMA, HRF.d. 1067: 62a; VGMA, HRF.d. 532: 149). Diğer berat özetlerinde ise

² Hz. Ali'ye yakınlığıyla tanınan Kümeylî b. Ziyad'ın (ö. 82/701) adı, Kübreviyye, Sühreverdiyye, Hemedâniyye, Nurbahşiiyye, Bektaşiiyye ve Nimetullahiyye tarikatlarının silsilelerinde yer almaktadır (Öz, 2002, s. 550).

Küçükdağ, Y. ve Temel, E. (2021). Osmanlı Aksaray'ında tekke ve zaviyeler (XVIII-XIX. yüzyıllar). *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (7), 109-127.

tekkenin adının “*Şeyh Hasan ve karındaşı Şeyh Kemal*” olduğu kaydedilmiştir (VGMA, HRF.d. 1143: 57; VGMA, HRF.d. 1073: 41). 9580 ve 17608 numaralı *Evkaş Defterleri*'nde tekkeden bahsedilmemiş, bir musluk vakfından söz edilmiştir (BOA, EV.d. 9580: 177a; BOA, EV.d. 17608: 1, 2). Muhtemelen bu tekke, ilerleyen yıllarda yıkılmış, vakıfları Musluk Vakfı'na ilhak edilmiştir. Şu anda musluk da mevcut değildir.

15. Yeşil Asalı Zaviyesi

Günümüzde mevcut olmayan Yeşil Asalı Zaviyesi hakkında XV-XVI. yüzyıllarda yapılan vakıf tahrirlerinde herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Bu tarikat yapısıyla ilgili *Hurufâtlar*'daki ilk berat özetinin tarihi 1137/1724'tür (VGMA, HRF.d. 1137: 56). Buna göre Yeşil Asalı Zaviyesi 1724'ten önce, muhtemelen 1700'lerin başında yaptırılmıştır.

Yeşil Asalı Zaviyesi'nin zaviyedarlarıyla mütevellileri Musa Hacı Mektebi'nde hoca olarak çalışıyorlardı. Temel'e göre Musa Hacı, Köse Hoca ya da Kör Hoca Muallimhanesi olarak da ifade edilen bu mektep, Sofiler Mahallesi'nde idi (Temel, 2020, s. 42). Bu da zaviyenin mektep ile aynı mahallede, yan yana olabileceği görüşünü gündeme getirmektedir. 1243/1827 tarihli son belgelerde bu yapılara müteveli, zaviyedar ve hoca atamaları yer almıştır. Bundan sonra zaviyeyle ilgili herhangi bir kayda rastlanmadığına göre, XIX. yüzyılın ortalarına doğru yıkılmış olmalıdır.

Sonuç

Onikinci yüzyılda Anadolu Selçuklu Devleti idaresine geçen Aksaray'da cami, mescit, tekke, zaviye gibi dinsel etkinlik merkezleri vasıtasıyla mekânsal örgütlenmeye gidilmiş; şehir, Türkleşmiş ve İslamlaşmıştır. Aksaray'da Türkiye Selçukluları döneminde, XIII. yüzyıldan sonra değişik Türk tasavvuf ekolleri yayılmış, bunların rahat bir ortamda faaliyet göstermeleri için hemen her dönemde yeni tekke ve zaviyeler inşa edilmiş ve bunlara vakıflar tahsis edilmiştir. XVIII. yüzyılda 15 adet tekke ve zaviyenin faaliyette olması, Osmanlı Devleti'nin hemen her yerinde olduğu gibi klasik tasavvuf anlayışının Aksaray'da da yaşandığını göstermektedir. Batılılaşma'nın XIX. yüzyılın ikinci çeyreğinde toplum yapısını derinden etkilemesi, tekke ve zaviyelere olan ilgiyi azaltmış, işlevlerini kaybettikleri için bunlar Cumhuriyet'in ilk

**Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı: 7, 2021 Güz,
e-ISSN: 2651-4605**

Küçükdağ, Y. ve Temel, E. (2021). Osmanlı Aksaray'ında tekke ve zaviyeler (XVIII-XIX. yüzyıllar). *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (7), 109-127.

yıllarında tamamen ortadan kaldırılmıştır. Çoğu kerpiç olduğu için Melik Mahmud Gazi Hânkahı dışında hepsi yıkılmış, tarihî hatıraları belgelerde kalmıştır.

Küçükdağ, Y. ve Temel, E. (2021). Osmanlı Aksaray'ında tekke ve zaviyeler (XVIII-XIX. yüzyıllar). *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (7), 109-127.

Kaynakça

1. Arşiv Kaynakları

1. 1. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Cevdet Evkaf (C.EV.) no: 40/1976, 43/2139, 61/2669.

Evkaf Defterleri (EV.d.) no: 9580, 11855, 17608.

1. 2. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA)

Muhâsebe Hazîne Defterleri (HZN.MH.d.) no: 450.

Hurufât Defterleri (HRF.d.) no: 530, 531, 532, 534, 535, 1055, 1056, 1059, 1060, 1064, 1067, 1073, 1134, 1137, 1140, 1143.

Mevlâna Müzesi Arşivi, 91.

2. Yayımlanmış Arşiv Kaynakları

387 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rûm Defteri (937/1530). (1995). I, Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı.

Coşkun, M. (1996). *888/1483 Tarihli Karaman Eyaleti Vakıf Tahrir Defteri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Özdil, O., Gül, M. F. ve Azap, E. Y. (2014). *Aksaray'ın Tek Şer'iyye Sicili*. Aksaray: Türkiye Barolar Birliği ve Aksaray Barosu Yayınları.

Uzluk, F. N. (1958). *Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi*. Ankara: Vakıflar Bölge Müdürlüğü Neşriyatı.

3. Kitaplar, Tezler, Ansiklopedi Maddeleri, Makaleler ve Bildiriler

Ahmet Eflâkî. (1973). *Âriflerin Menkıbeleri*. C. 2. (Çev. Tahsin Yazıcı). İstanbul: Hürriyet Yayınları.

Azamat, N. (1996). "Hacı Bayrâm-ı Velî". *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 14. İstanbul: 442-447.

Barkan, Ö. L. (1942). "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler, I: İstila

Küçükdağ, Y. ve Temel, E. (2021). Osmanlı Aksaray'ında tekke ve zaviyeler (XVIII-XIX. yüzyıllar). *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (7), 109-127.

Devrinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler". *Vakıflar Dergisi*, S. 2. 279-304.

Bayram, F. (2008). *Zâviye-Khankâhs And Religious Orders in the Province of Karaman: The Seljukid, Karamanoğlu and the Ottoman Periods, 1200-1512*. (Phd. Disertation). Ankara: Department of History Bilkent University.

Cahen, C. (1984). *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*. (Çev. Yıldız Moran). İstanbul: e Yayınları.

Erdal, Z. (2014). *Aksaray'da Türk Devri Mimarisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

Evliya Çelebi. (1314). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi 3. Cild*. (Yay. Ahmet Cevdet), İstanbul: İkdam Matbaası.

Kara, M. (2011). "Tekke". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 40. Ankara: 368-370.

Konyalı, İ. H. (1974a). *Âbideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi*. C.1. İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası.

Konyalı, İ. H. (1974b). *Âbideleri ve Kitabeleri ile Aksaray Tarihi*. C.2. İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası.

Küçükdağ, Y. (2005). *Türk Tasavvuf Araştırmaları*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Öz, M. (1993). "Cemâleddin Aksarâyî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 7. İstanbul: 308-309.

Öz, M. (2002). "Kümeyl b. Ziyâd". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 26. Ankara: 550.

Şahin, İ. (1989). "Aksaray". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 2. İstanbul: 291-292.

Temel, E. (2020). *Aksaray Kenti Klasik Eğitim Kurumları (XVIII.-XIX. Yüzyıllar Arası)*. Aksaray: Aksaray Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Kültür Yayınları.

Yörük, D. (2019). *XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı (1500-1584)*. Aksaray: Aksaray Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Kültür Yayınları.

Küçükdağ, Y. ve Temel, E. (2021). Osmanlı Aksaray'ında tekke ve zaviyeler (XVIII-XIX. yüzyıllar). *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (7), 109-127.

Ekler

Fotoğraf 1: Melik Mahmud Gazi Hânkahı'ndan eski bir görüntü (M. Fırat Gül'den).

Fotoğraf 2: Restorasyon sırasında Melik Mahmud Gazi Hânkahı.

